

Պ. Պ. ՎԻԼԿՈՎ

ԿՐԾՈՂՆԵՐ

ՅԵՎ ՊԱՅՔԱՐ ՆՐԱՆՑ ԴԵՄ

Թարգմ. Ո. ԶՈՀՐԱՐՅԱՆ

632.6

Վ-57

ԱԶՈՎ-ՍԵՎԾՈՎՅԱՆ ՅԵՐԿՐԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՌՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ

1934

ԿՐԾՈՂՆԵՐ

ՅԵՎ ՊԱՅԲԱՐ ՆՐԱՆՑ ԴԵՍ

632.6

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Վնասատուների դեմ պայքարը, վորը գյուղատնտեսության մեջ պայքարի հիմնական բաժինն է կորուստների դեմ, կոլտնտեսությունների և խորհրդային տնտեսությունների կազմակերպչական-տնտեսական ամրացման և ունեւոր կոլտնտեսային կյանքի պայքարի ֆրոնտներում բռնում է խոշոր և պատասխանատու տեղ:

Վնասատուների տարածումը, խոշոր չափով կապված եր այն բանի հետ, վոր դասակարգային թշնամիները-կուլակությունը, վոր թեպետ և ջախջախված է, բայց վերջնականապես չի վո-չնչացած, մեծ չափով ոժանդակում եր դրան: Բոլոր միջոցա-ռումների անցկացումը, վորոնք հանդիսանում են պայքարի մի-ջոցներ վնասատուների դեմ, հանդիպում եր ջախջախված կուլակության մնացորդների կողմից կատաղի դիմադրություն:

Մեր յերկրամասում տնտեսական-քաղաքական կամպանիա-ների կատարման և ամենագլխավոր ագրոտեխնիկական պա-հանջների չկատարելու վերաբերմամբ (հողի վատ մշակում, ձգձգված ցանքս, վոչ ժամանակին բերքահավաք և այլն) կու-լակության կողմից կազմակերպված սուբոտափի հետեանքով, վնասատուների տարածումը խոշոր չափեր եր ստացել և հաս-ցրել եր բերքի զգալի ցածրացման: Այդ պատճառով վնասա-տուների դեմ կռիվը մեզանում ընդունում է առանձնապես սուր խնդրի բնույթ, վորի հաջող լուծումը կպահպանի մեզ հա-մար տաանյակ և հարյուրավոր միլիոն փութ հատիկային շար-քամշակային և բոստանային կուլտուրաներ:

12 AUG 1963

18009

Կովի հաջողութիւնը կախված է նրանից, թե վորչափ կոլտնտեսութիւնները տեղական կուսակազմակերպութիւնների և կոլտնտեսականների կողմից կհայտնաբերվի դասակարգային զգոնութիւն, մարտական զորահավաքութիւն և ակտիվութիւն փաստատուների դեմ քիմիական և ուրիշ միջոցներով կովերու տեխնիկայի տերապետման և նշանակված բոլոր միջոցառումների ժամանակին կատարելու մեջ:

Գյուղատնտեսութեան փաստատուների մեջ առանձնապէս կարևոր դեր են կատարում կրծողները:

Վորպեսզի ավելի հզոր կերպով կովենք այդ փաստատուների դեմ, պետք է իմանալ՝ ինչպես և վորտեղ են ապրում նրանք, ինչպիսի փաստ են տալիս, ինչու մի քանի տարիներ յերևան են գալիս մեծ քանակութեամբ և այլն:

Կրծողների և նրանց դեմ կովի միջոցների հետ այսպիսի ծանոթութիւնը Սեով-Սեովժովյան յերկրամասի պայմաններում տալիս է հենց այս բոլորը:

43279-63

ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԿՐԾՈՂՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Բոլոր կրծողների հատկանիշը, վորն այս կենդանիներին տարբերում է մյուսներից, հանդիսանում է նրանց ատամների կազմութեան առանձնահատկութիւնը: Այս առանձնահատկութիւնը կայանում է նրանում, վոր առջևի վերին և ստորին ատամները, կրծողների կտրիչներն զգալի կերպով ավելի յերկար են հետևի սեղանատամներից և մի քանի տեսակներինք խիստ դեպի առաջ են դուրս ընկած: Սեղանատամները, ընդհակառակը, ցած պսակ ունեն և իրանց մակերևութի ծածոց յերեսի վրա ծածկված են ընդլայնական ծալքերով: Կտրիչ և սեղանատամների արանքում բոլոր կրծողներն ունեն անատամ տարածութիւն (նկ. 1):

Նկ. 1.

Կրծողների թվին պատկանում են նապաստակները, ճագարները, առնետները, պոնտական և գերմանիկ մկները, մկները, ճագարամկները և մի շարք ուրիշ ավելի քիչ հայտնի կենդանիներ: Քիչ վործված մարդիկ հաճախ շփոթում են տնային մկների հետ արտաքինով նրանց հիշեցնող սրնչակի (Землеройка) հետ և պատահած դեպքում սպանում են նրան: Այնինչ սրնչակը, գլխավորապէս միջատներով, վորդերով և մկների ճագերով կերակրվելով, հիմնականում ոգտակար կենդանի յի հանդիսանում և արժանի յի վոչ թե վոչնչացման, այլ պահպանման: Սրնչակին մկներից սարբերելը դժվար չէ—նրա դունչը սուր, կնճթածև, յերկարացած է, մորթը կարճ-թավջանման, վերից ներկված է սև գույնով, ներքևից՝ սպիտակ:

կրծողները գլխավորապես կերակրվում են խառն կերով և այդ պատճառով ել նրանց փասը շատ զանազանակերպ ուղղություններով և արտահայտվում:

Ամենամեծ փասը նրանք հասնում են կուլտուրական բուսականություններ, տնտեսական մթերքների պաշարները և անասին գործածության առարկաները վոչնչացնելով:

Այն փասները, վոր կրծողները հասնում են ամեն տարի մեր գյուղատնտեսությունը, շատ խոշոր են և կազմում են հաջորդապես միլիոն բուրլիներ:

Ավելի շատ փասակար կրծողների թվին, վորոնք ապրում են մեր յերկրամասի սահմաններում, պատկանում են դաշտային մկները, պոնտական և գերմանիկ մկները:

ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՍԿՆԵՐ

Դաշտային մկները բոլորին հայտնի կրծողներ են. նրանք լինում են զանազան տեսակի: Նրանցից վոմանք յերկարավուն են, վոմանք ել ունեն կարճ պոչ, իսկ մյուսները համարյա անպոչ են: Մկները զանազան տեսակ են նույնպես և իրանց գույնով — նրանց մեջ պատահում են մոխրագույն, շիկագույն, մեջքի յեր-

Նկ. 2.

կայնություն մե շերտով և այլն: Այս կրծողները վճռականապես ամեն տեղ են պատահում, վորտեղ միայն վորեւ բուսականություն կամ նրանց համար հարմար սնունդ կա (Նկ. № 2):

Ազով-Սևծովյան յերկրամասում 1933 թվի տվյալների համեմատ, այս փասատուների բռնած տարածությունը կազմում եր 2.998.900 հեկտ: Մկները մեծ մասամբ ապրում են ընտանիքներով վոչ խոր բներում, վորոնք մի քանի դուրս գալու անցքեր ունեն: Սրանք խիստ շատակեր կենդանիներ են: Նրանցից շատերը ձմեռը հավաքում են ձմեռվա համար սննդի մեծ պաշար: Իբրև այդպիսին՝ սովորաբար ծառայում են հացահատիկները: Ամառը ցանքներում նրանք վոչնչացնում են բույսերի ցողունները կամ հասկերի մեջ լցվող հատիկները, իսկ ավելի ուշ փասում են՝ մոնելով չկալաված հացահատիկների դեղերի մեջ կամ հատիկների պահեստարանները:

Նրանք ձմրաննջին չեն դիմում և սննդի պակասության դեպքում ապրում են ի հաշիվ ամառվա պատրաստած սննդի, կամ թե ձյան տակով անցքեր բաց անելով, սնվում են աշնանացան և ուրիշ կուլտուրական բույսերի ծիլերով:

Տարվա տաք ժամանակը մկները մի քանի սերունդ են տալիս, բերելով ամեն անգամ 4—8 ձագեր: Յերկրամասի հարավային ռայոններում մի քանի տեսակները մինչև անգամ ամբողջ տարին են բազմանում, բերելով համարյա յուրաքանչյուր ամիս ձագեր: Այսպիսի բազմացման դեպքում մեկ եզի տարեկան սերունդը կարող ե հասնել մինչև 170 հատի:

Առանձին տարիներում, նրանց թիվը համեմատած սովորական տարիների հետ առանձնապես շատ ե աճում: Այսպես, որինակ, նախկին Սալսկի գավառում ձմեռը 1927—31 թվականներին դեղերի մեջ մկները պատահում եյին մի մի հատ, իսկ 1932—33 թվականներին մի քանի դեպքերում նրանք հաշվում եյին դեղի 1 խորանարդ մետրի մեջ մինչև 70 հատ: Սովորաբար 1 հեկտարի վրա դաշտամկների բները հաշվում եյին միավորներով, իսկ «մկների արշավի» տարիներին նրանց բների թիվը հասնում ե յերբեմն մինչև 30.000-ի:

Մկների այսպիսի սուր կերպով դաշտերում շատացման ժամանակ սովորաբար աղգաբնակության մեջ առաջ ե գալիս յենթադրություն, վոր մկները վորեւ տեղից են յեկել, մի տեղից դաղթել են: Այս յեզրակացությունը ուղիղ չե: Այսպիսի յերեվոյթի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, վոր բոլոր մկները

տեղական են: Բազմաճյուղ են իրանց բռնած դաշտերում: Նրանց համար բարենպաստ պայմաններ ստեղծվելու հետևանքով և ամենից առաջ անդի առատ լինելու պատճառով, վորն ապահովագրում է նրանց ձմեռվա ընթացքում մեռնելուց, այդ նրանց հնարավորությունն է տալիս մեծ քանակությամբ բազմաճյուղ, ինչպես 1932 — 34 թվականին, յերբ ագրոտեխնիկական միջոցառումների դեմ կուլակային սաբոտաժի (ցանքսի ուշացում, վատ բերքահավաքը, չվարած տեղեր, մոլախոտերի դարգացում) հետևանքով ստեղծվեցին բացառիկ բարենպաստ պայմաններ մկների բազմացման համար:

Յուրաքանչյուր կուլանտեսություն և խորհրդատեսություն ամենից առաջ պարտական է դիմել մի շարք այնպիսի անտեսական-ագրոտեխնիկական միջոցառումների պլանային կիրառման, վորոնք իրանց հիմքում պարունակեն կրծողներին անդից և ապաստանից զրկելու խնդիրը:

Կուլի միջոցներ: Վերոհիշյալ նպատակին հասնելու համար, իբրև հիմնական ագրոտեխնիկական միջոցառումներ, վորոնք արգելում են մկներին մասսաներով բազմանալ, հանդիսանում են հետևյալները.

1. Հնարավորության չափ շուտափույթ և մաքուր բերքահավաքը:

2. Հավաքած բերքը մկների համար անմատչելի շինությունների մեջ պահելը:

3. Կալսի ձգձգման դեպքում հնձված հացահատիկների պահելը մաքրած և չորս կողմից հատուկ փոսով կտրած հողամասերի վրա դեղերի մեջ: Այդպիսի փոսերը պետք է անել ուղղահայաց և հարթ պատերով 0,5 մետր լայնությամբ և 0,75 մետր խորությամբ:

Վորպեսզի մկներն այդպիսի փոսից դուրս գալ չկարողանան, նրա հատակի վրա յուրաքանչյուր 5—10 մետր հեռավորության վրա փորում են փոսեր—հորեր 0,5 մետր խորությամբ, վորոնց հատակին դնում են հատիկից կամ հացից պատրաստած թունավոր կեր:

4. Ամբողջ տարվա ընթացքում մոլախոտերի խնամքով վոչնչացումը:

5. Դաշտերում հնձվելուց հետո մնացածները, իսկ բակերում գյուղատնտեսական արտադրություն թափթփուկները և ընդհանրապես ամեն տեսակի աղբը վոչնչացնելը:

6. Աշնանավարը, վորն աշնանը քանդում է կրծողների բները:

Մկների դեմ կուլի վոչնչացուցիչ միջոցներից լավագույն հետևանք տալիս են հրապուրիչ կերերը: Այդպիսի հրապուրիչ կերերի համար իբրև նյութ կարող է ծառայել յեփած հացը, հատիկը, կամ յեղիպտացորենի ծավարը, ցորենի և հաճարի հատիկը, իսկ իբրև բույս՝ գլխավորապես արսենաթթվային նատրիումը:

Հացը մանրացվում է մանր կտորների (բալի մեծությամբ), և հետո թրջում են թունավոր լուծույթով: Վերջինս պատրաստվում է պատրաստի դեղատոմսով՝ թույնի 1 մասը ջրի 25 մասի հարաբերությամբ, ըստ վորում, թույնի դառն համը վոչնչացնելու համար ավելացնում են 1 մաս շաքար կամ շաքար:

Մեծ քանակությամբ հրապուրիչ կեր պատրաստելը հարմար է մաղերի ոգնությամբ, վորոնք հացի կտորներով ընկղմում են լուծույթի մեջ:

Յերբ հացը հեղուկով ծծվեց, մաղերը հանում և լուծույթի ավելորդ մասը թողնում են վոր հոսի և, կտորները թեթև կերպով չորացնելուց հետո, անցնում են աշխատանքի:

Այսպիսի ձևով թունավորված հացի կտորները մի մի հատ դրվում են յուրաքանչյուր բնի մեջ, կամ հատուկ փորած փոսերի հատակին:

Հրապուրիչ կերը հատիկից կարելի է պատրաստել յերկու յեղանակով:

1. Պատրաստում են արսենաթթվային նատրիումի թույնի 1 մասը ջրի 30 մասի հարաբերությամբ լուծույթ: Այս լուծույթի մեջ հատիկները յեփում են 2 — 3 ժամվա ընթացքում, ալսինքն, մինչև վոր հատիկը կակուղ դառնա: Յեփելն արագացնելու համար թույլատրվում է նախորդ հատիկը թրջել ջրի մեջ 10 — 12 ժամվա ընթացքում, վորից հետո յեփելը կրճատվում է մինչև 40 — 50 րոպե:

2. Պատրաստում են արսենաթթվային նատրիումի թուչի 1 մասը ջրի 16 մասի հարաբերությամբ և այս լուծույթի մեջ թրջում են հատիկը մի որվա ընթացքում:

Դրանից հետո, յերբ արդեն հատիկը պատրաստ է թե առաջին և թե յերկրորդ դեպքում, նախապես նրան պետք է չորացնել և հետո 1—2 գրամ բների մեջ դնել:

Մկների դեմ անհրաժեշտ է կռիվ մղել սխտեմատիկ կերպով, առանց թողնելու գործը մինչև այն ժամանակ, յերբ կրծողները բազմացել են մասսաներով:

Աշնանը, հենց վոր սկսում են ցրտերը, յերբ մկները դաշտներից սկսում են քոչել դեղերը, պահեստարանները, մարդկանց բնակարանները և այլն, խորհուրդ է տրվում կիրառել հարգից պատրաստած հրապուրիչ կույտեր:

Հարգից յուրաքանչյուր կույտի համար մոտավորապես վերցվում է 30 կգ քանակությամբ: Յուրաքանչյուր այգպիսի կույտի տակ անմիջապես դետնի վրա լցնում են դարման (մինչև 3 կգ) խառնած 500 գ թունավոր հատիկների հետ: Մկների քիչ քանակության դեպքում այգպիսի կույտեր դնում են յուրաքանչյուր հեկտարի վրա 1—2 հատ հաշվով: Մկներն ուրիշ ավելի հարմար ձմերելու տեղի բացակայության դեպքում հավաքվում են այդ հարդի կույտերի մեջ, գտնում են հրապուրիչ կերը և, ուտելով նրան, թունավորվում են: Թունավորված հրապուրիչ կերերով հրապուրիչ կույտեր դնելու ժամանակ, անհրաժեշտ է աշալրջությամբ հետևել և թույլ չտալ ընտանի կենդանիներին և թռչուններին նրանց մոտենալ, վորովհետև վերջիններս կարող են կույտերը քրքրել և ուտել թունավոր հրապուրիչ կերը, վորից հետո անխուսափելի յե թունավորումը: Անհրաժեշտության անցնելուց հետո, այս հրապուրիչ կույտերն անպատճառ պետք է այրել և մնացած հրապուրիչ կերը հողով ծածկել:

Մկները դեղերում յերևալու դեպքում, թունավորումը կատարում են հրապուրիչ կերը անցքեր ունեցող փոքր արկղների մեջ տեղավորելով: Վորպեսզի հրապուրիչ կերն ավելի գրավի լինի, խորհուրդ է տրվում համեմել նրան շաքարով կամ արևածաղկի յուղով:

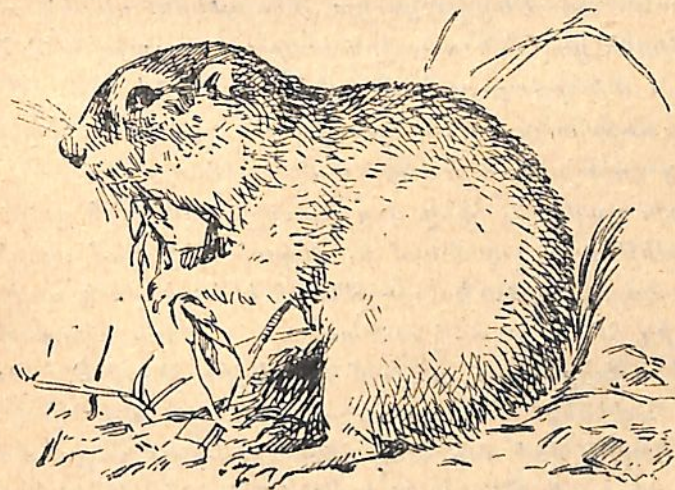
Մկների դեմ տարվող պայքարում եյական ոգուտ է տալիս մկներին վոչնչացնող ոգտակար կենդանիների պահպանությունը: Այգպիսի կենդանիների թվին պատկանում են՝ բաց գույնի ժանտաքիսը, աքիսը, բուն, ճուռակը և մյուսները:

Հարկավոր է հիշել, վոր շատակեր և շարժուն մկնանման կրծողների դեմ կռիվը լավագույն հետևանքների հասնում է պլանային կարգով և ամբողջ վարակված տարածության վրա միաժամանակ:

ՊՈՆՏԱԿԱՆ ՄԿՆԵՐ

Ազով-Սևծովյան յերկրամասի սահմաններում ապրում են պոնտական մկների յերկու ցեղը — բծավոր և գորշ (նկ. 3):

Բծավոր պոնտական մուկը տարածված է յերկրամասի հյուսիս-արևմտյան մասում, նրանից դեպի հարավ կենտրոնական և արևելյան ռայոններում ապրում է գորշը:

Նկ. 3.

Յերկրամասում պոնտական մկներով վարակված տարածությունը 1933 թվի տվյալների համաձայն կազմում է 4.445.570 հեկտար, յուրաքանչյուր հեկտարի վրա 17 բուն միջին խտությամբ: Պոնտական մկները, բնակվելով կուլտուրական հողամասերի սահմաններում, առանձնապես մեծ վնաս են հասցնում

հացահատիկային ցանքսերին: Գարնանը՝ նրանք վոչնչացնում են ցանված սերմերը, ծիլերը կամ մատղաշ բույսերը, իսկ ամառը՝ հասունացող հատիկները: Հաշվված է, վոր յուրաքանչյուր պոնտական մուկ ամառվա ընթացքում դաշտերում վոչնչացնում է միջին թվով 4 կգ հատիկ: Իսկ խոտահնձի և արոտատեղի նշանակություն ունեցող տարածությունների վրա բնակվելով, նրանք վիչացնում են արոտը և արդեք են հանդիսանում մեր խորհատեսությունների և կոլտոտեսությունների բարձր վորակի կերամթերք պատրաստելու հանդես:

Բացի այս բոլորից, մի քանի տեղերում պոնտական մկները վնասում են նրանսով, վոր վատացնում են հողի հատկությունները: Նրանք իրանց բունը շինելու ժամանակ գետնի յերեսն են հանում բույսերի զարգացման համար սակավարժեք յենթահողի աղախառն կամ կավային շերտը:

Վոչ պակաս կարևոր նշանակություն ունեն նրանք, նաև իբրև ժանտախտ կրողներ և տարածողներ:

Կենսակերպը: Տարվա ցուրտ յեղանակին, սկսած ամառվա վերջից մինչև գարնան առաջին տաք որերը, այսինքն՝ 7 ամիս, պոնտական մկները քնում են իրանց խոր բներում: Այդ ժամանակ նրանք ապրում են կաշվի տակ գտնված ճարպի հաշվին, վորն առաջանում է նրանց մեջ ամառը:

Կանուխ գարնան, հենց վոր ձյունը հալվում է դաշտերից և գետինը թեթևակի չորանում է, մարտի մեջ կամ ապրիլի ըսկզբին, պոնտական մուկը զարթնում է և դուրս է գալիս:

Իրանից հետո շուտով պոնտական մկները գոլգավորվում են և մեկ ամսից հետո բերում են միջին թվով 8 հատ մերկ և կույր մկնիկներ: Մատաղ սերունդն ապրում է մի ամիս շարունակ մի բնի մեջ մոր հետ, հետո, ցրվում և ապրում են ինքնուրույն կերպով: Մինչ աշուն մկնիկները հասնում են լիակատար զարգացման, իսկ հետևյալ գարնան իրանց հերթին անցնում են բազմացման:

Իրանց բնակություն համար պոնտական մկներն ընտրում են բաց, տափաստանային բուսականությամբ ծածկված ամուր հողեր: Նրանք գլխավորապես ապրում են չվարված խամ հողամասերում, հանգստի թողած հողերում, անպետք հողերում, ճա-

նապարհների կողքերում, ձորերի լանջերին և միայն իբրև բացառություն, մշտական մշակման յենթարկված հողերի վրա:

Վերջին հանգամանքը խոսում է այն մասին, թե ինչպիսի առավելություններ են տալիս գյուղատնտեսական արտադրության սոցիալիստական ձևերը վնասատուների դեմ, ինչպես, որինակ, պոնտական մկների դեմ կոխվ մղելու ասպարիզում:

Ագրոտեսիկայի մակարդակի հաջորդական բարձրացման, արտադրողական ուժերի զարգացման, անմշակ թողնված խամների և պառկած հողամասերի մշակության միջոցով, մեծ մասսիվներով վար անելով, ամենաքիչ թվով սահմաններ և ճանապարհներ թողնելով և մի շարք ուրիշ ագրոմիջոցառումներ իրագործելով, վոչնչացնում են այդ կրծողի բնակության համար հարմար տարածությունները:

Պոնտական մկներն իրանց բնակության տեղերում շինում են 2 տեսակ բներ՝ մշտական և ժամանակավոր: Առաջինը՝ շատ բարդ և խորը, նրանց մեջ պոնտական մուկը շինում է իր համար բուն: Ժամանակավոր բները ընդհակառակը լինում են վոչ խորը մեկ կամ յերկու ծունկ և ծառայում են պոնտական մրկների համար վտանգի ժամանակ իբրև տապաստարան:

Մշտական բներն իրանց կազմությամբ բաժանվում են թեք և ուղիղ: Թեք բների առաջին ծունկը գետնի մակերևույթից սկսած գնում է թեք ուղղությամբ, յերկրորդինը ուղիղ կամ ուղղաձիգ է:

Մշտական բներն ունենում են մեկ, կամ շատ քիչ դեպքերում՝ 2 — 3 յեղ:

Ձմերելու համար պոնտական մկներն սկսում են թափնվել հուլիս ամսի կեսից հետո, յերբ բավականաչափ ճարպի պաշար են կուտակում: Ձմրանին թափնվելուց առաջ պոնտական մուկը փակում է վորջի մուտքը հողով, իսկ բնի վերևը անցք է բաց անում, վորը չի հասնում մակերևույթին: Այս անցքի միջով գարնանը զարթնելուց հետո վորելով նրան մինչև վերջը, դուրս է գալիս:

Պայքարի միջոցներ: Պոնտական մկների ավերիչ գործունեությունը և այն վտանգը, վորը ներկայացնում են անմիջապես մարդու կյանքի համար իբրև ժանտախտ տարածողներ,

համառորեն պահանջում եւ այս բաղմաթիւ և բեղմնավոր վնասատուների դեմ պլանային կռիւ մղել:

Ներկայումս պոնտական մկները դեմ պայքարի ամենաճիշտ միջոցները հանդիսանում են քիմիական միջոցները: Տվյալ կըրծողի վերաբերմամբ նրանք բաժանվում են մի քանի ձևերի, վորոնցից ամենաձեռնտուները համարվում են հետևյալները.

1. Պոնտական մկներին վորջերում քլորպիլիդինով հագեցած քսիչով կամ ավազով թունավորելը:

Նկ. 4.

2. Պոնտական մկներին գետնի մակերևույթի վրա հատիկներից պատրաստած հրապուրիչ կերպով թունավորելը, գործածելով ստրիխնին կամ արսենաթթվային նատրիում:

Բսիչի միջոցով: Խոշոր մուխոտների, քոբերի ցողուններից, բարակ ցախից և այլ նյութերից պատրաստում են ձողիկներ, մատիտի հաստութամբ և մինչև 50 սմ յերկայնությամբ: Այդպիսի ձողիկի մեկ ծայրին փաթաթվում են բամբակի կամ խրծով փոքր կտորներ այնպես, վորպեսզի, որինակ, 1 կգ բամբակից կարելի լինի 7000-ից մինչև 8000 քսիչ ստանալ: Այդպիսի քսիչները կապում են 50 — 100-ական հատ վնջերով:

Քլորպիլիդինը լցնում են սովորական շշերի մեջ, վորոնք պետք ե լավ խցաններ ունենան: Բացի դրանից, աշխատանքի համար պահանջում են հարդ, պարկեր և բահեր: Վորջերի թու-

նավորման աշխատանքը կատարվում ե կաղմակերպված բրիգադներով, թվով մինչև 50 մարդ բրիգադում: Այդպիսի բրիգադների աշխատողների մեջ պարտականությունները բաժանվում են, մոտավորապես, հետևյալ կերպով.

1 Պատասխանատու դեկավար (բրիգադիր), 1 աշխատող կայանում, վորին հանձնարարվում ե աշխատանքի համար նյութեր պատրաստել, 3 աշխատող քսիչներ պատրաստելու համար, 1 ձիապան կառքով թունանյութ, խմելու ջուր և այլն կրելու համար:

Մյուս աշխատողներն անմիջապես կատարում են վորջերի թունավորումը:

Նրանցից կեսն, այսպես կոչված թունավորիչները, վորոնք մի-մի քլորպիլիդինով լցրած շիշ և քսիչներ են ստանում, իսկ մնացածները՝ ծակ փակողները, վորոնք տանում են մի-մի հարդով լցրած պարկ և բահ (Նկ. 4):

Թունավորումը կատարելու համար աշխատողները զույգ-զույգ կարգով շղթա յեն կազմում: զույգը զույգից 3 — 5 մետր հեռավորության վրա: Մոտենալով ծակին (վորջի) թունավորիչն ամենից առաջ վորոշում ե՝ բնակութուն կա այնտեղ, թե վոչ:

Այդպիսի վորջի արտաքին նշաններն են՝ վոստայնի բացակայությունը նրա մեջ, թարմ հողի թմբիկ, կղկղանքի և այլնի ներկայությունը:

Իբրեւ կանոն, թունավորել պետք ե միայն բնակված վորջերը, իսկ յեթե աշխատողն իր անփորձությամբ չի կարող վորոշել վորջի բնույթը, այն ժամանակ, այդպիսի դեպքերում ավելի լավ ե թունավորել բոլոր վորջերն առանց բացառության:

Թեք վորջերի թունավորման ժամանակ, թունավորիչը պետք ե նախապես վորոշի առաջին ծակի յերկարությունը: Յեթե դուրս ե գալիս, վոր առաջին ծակի յերկարությունը կարճ ե քսիչից, այն ժամանակ անհրաժեշտ ե վորջը քանդել մինչև հետևյալ ծունկը: Այդպիսի նախապատրաստական աշխատանքից հետո անցնում են թունավորմանը:

Այս նախաառնով թունավորիչը վերցնում ե մի քսիչ, մըտցնում ե քլորպիլիդինով շշի մեջ 1 — 3 վարկյան և ապա արա-

գուլթյամբ, վորքան կարելի յե խորը, մտցնում ե վորջի մեջ: Ծակ փակողն այդ միջոցին պատրաստում ե հարդից պինդ հյուսեր: Դսիչը վորջի մեջ մտցնելուց հետո, այդ հարդյա հյուսով փակում ե վերեից ել 3—4 բահ հողով պինդ ամրացնում են:

Մի գուլդ բանվորը միջին վարակման դեպքում, 50 վորջ մի հեկտարի վրա, պետք ե թունավորի, իբրև նորմա, 250—300 վորջ որական:

Թափվող ալազի ափսոս: Այս միջոցը կայանում ե վորջերը քլորպիկրինով թունավորելու մեջ, վորով թրջում են տափակ

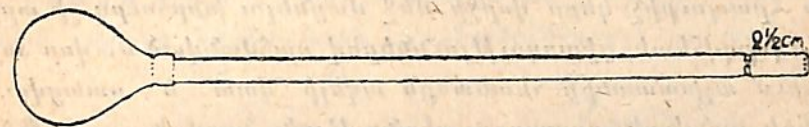

Նկ. 5.

հատակ ունեցող շշի մեջ սովորական մաքուր ալազ, 1 մաս քլորպիկրինին 3 մաս ալազի՝ հաշվով վերցրած կշիռը: Այսպիսի ալազը վորջի մեջ մտցվում ե Գալկովի գործիքի (նկ. 5) միջոցով: Այս գործիքն իրանից ներկայացնում ե 50 սմ յերկարության ե 12 սմ լայնության խողովակ, վորը պատրաստում են սովորական յերկաթյա թիթեղից: Մի ծայրից 15 սմ հեռավորության վրա խողովակի պատի մեջ յերկարավուն, 5 սմ յերկարության ճեղք: Խողովակի մեջ մտցնում են փայտյա մխիչ, վորի մի ծայրն ունի կոթ: Այս մխիչի մեջ յերկարության ուղղությամբ ճեղքի միջին մասով մեխում են մի փոք-

րիկ մեխ: Դրանից հետո յեթե մխիչը մինչև վերջ քաշում են, այն ժամանակ գործիքի վարի ծայրում մխիչից ազատ 2,5 սմ յերկարությամբ տեղ կառաջանա: Այդպիսի զրուլթյամբ գործիքը մտցնում են շշի մեջ ե յերկու—յերեք ցնցումով նրաներքի մասով վերցնում են թունավոր ալազը: Այս ձևով լարված գործիքը մտցվում ե ալազի խորը վորջի մեջ ե մխիչի կոթին՝ ձեռքի ափով թեթե խփելով դուրս ե թափում ալազի ամբողջ բաժինը:

Պայքարի այս միջոցը կիրառելու համար, վերջին ժամանակներն առաջարկված ե նոր գործիք — Կոտլյարենկոյի գործիքը (նկ. 6): Այս գործիքը վերևում ուսումնասիրածից տար-

Նկ. 6.

բերվում ե նրանով, վոր խողովակի մի ծայրին պինդ կերպով ամրացնում են ռետինե տանձ (սրսկիչ), իսկ հակառակ ծայրում, խողովակի ներսում, ծայրից 2,5 սմ հեռավորության վրա ամրացնում են մի միջնապատ (յերկաթյա շրջան) մեջտեղում մինչև 5 սմ լայնությամբ անցքով: Այս գործիքը լցնում են թունավոր ալազով ճիշտ այնպես, ինչպես ե Գալկովի գործիքը: Վորջի ծակի մեջ մտցրած գործիքը ձեռքում գտնված տանձի սեղմումով մեծ ուժով դատարկում ե ալազը:

Հրապուրիչ կերերի միջոցը: Իբրև հրապուրիչ կեր գործ ե ածվում կորեկի կամ ցորենի հատիկը: Կորեկից հրապուրիչ կեր պատրաստելու համար, պատրաստում են սորիխնից լուծույթ, 1 կշռամաս թուջին 400 կշռամաս տաք ջուր, որինակ՝ 1 լիտր ջրին անհրաժեշտ ե 2,5 գրամ սորիխնի վերցնել: Այս լուծույթի մեջ կորեկը թրջում են 24 ժամվա ընթացքում, չորացնում են, ե հրապուրիչ կերը պատրաստ ե:

Ցորենից հրապուրիչ կեր պատրաստում են արսենաթթվային նատրիումի լուծույթով, վորից վերցնում են 1 կշռամասին 16 կշռամաս, ուրիշ խոսքով՝ 1 լիտր ջրին պետք ե վերցնել 60 գրամ թուջն: Ինչպես առաջին դեպքում, հատիկը թրջում

են թույնի լուծույթի մեջ 24 ժամվա ընթացքում և ապա չորացնում:

Հրապուրիչ կերերը լցնում են փոքր պարկերի կամ կաթսայիկների մեջ և բաժանում են աշխատողներին: Վերջիններս բրիզադների բաժանվելով, 25 — 30 մարդ, աշխատում են բրիզադի ղեկավարության տակ:

Աշխատանքը կատարելու համար բրիզադը շարքի լին կանգնեցնում ախպես, վորպեսզի աշխատողների միջև յեղած տարածությունը 5 մետրից ավելի չլինի:

Մոտենալով վորջին, աշխատողը վոտով մաքրում է վորջի մուտքի մոտ մի փոքր տեղ աղբից չափանոթով, վորը տեղավորում է 4 գրամ հրապուրիչ կեր, լցնում է փոքրիկ կույտի ձևով: Հրապուրիչ կերը վորջի մեջ մտցնելու խորհուրդ չի տրվում, վորովհետև դիտողություններով սահմանված է, վոր այդ դեպքում աշխատանքի հետևանքն ավելի վատ է ստացվում:

Մեկ բանվորի արտադրականության նորման այս միջոցով համարվում է 400 — 500 վորջ որական:

Պոնտական մկների դեմ, վերնում նկարագրված բիմիական միջոցներով պայքարը պետք է սկսել վաղ դարունից, հենց վոր ձյունը հալվում է և դեռինք չորանում:

Առանձնապես կարևոր է այս դրությունը հրապուրիչ կերերով աշխատելու դեպքում, վորովհետև տափաստանային բուսականության ծիլերի յերևալու հետ միասին, պոնտական մրկներն սկսում են գերադասել կանաչ կերը:

Բացի հիշված քիմիական միջոցներից, պակաս կարևոր չեն նաև պոնտական մկների դեմ կռվելու համար մի քանի մեխանիկական միջոցներ, որինակ՝ կրծողներին վորջի մեջ ջրախեղդ անելը, թակարդներով վորսալը և այլն: Պետք է նկատել, վոր այս միջոցներով պոնտական մկների դեմ կռվ մղելն արգելվում է ժանտախտի կողմից անբարենաջող ռայոններում:

Բացի դրանից, պոնտական մկների դեմ պայքար տանելիս խոշոր նշանակություն ունեն.

1. Ագրոտեխնիկական միջոցառումները — պոնտական մրկներով բնակված հողերի վարելը, սահմանների և ավելորդ ճանապարհների և այլն վոչնչացնելը:

2. Պոնտական մկների կաշվի և ճարպի մթերման կազմակերպությունը Ջագոտպուշինա և մյուս կազմակերպությունների կողմից, յեթե այս միջոցառումը համաձայնեցրած է քիմիական մշակման պլանի հետ և վերջապես.

3. Մասսայական վոչնչացումից պահպանելն այն կենդանիներին, վորոնք կերակրվում են այս կրծողներով և առանձնապես պոնտական մկների ամենաչար թշնամուն — տափաստանի ժանտաքիսին:

ԳԵՐՄԱՆԻԿ ՄԿՆԵՐ

Գերմանիկ մկները հաստ, անշնորհ կրծողներ են, վորոնք հասնում են մինչև 27 սմ յերկարության: Մեջքի յերկարությունը նրանք ներկված են գեղնավուն-գորշ գույնով, իսկ

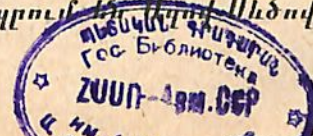

Նկ. 7.

ներքևից՝ սև: Նրանց դունչը վերելից և աչքերի շուրջը կարմրավուն-գորշ, այտերի վրա գեղնավուն-սպիտակ բծերով: Յերբեմն պատահում են գերմանիկ մկներ ավելի մութ գույնի կամ բոլորովին սև (Նկ. 7):

Գերմանիկ մկները պոնտական մկներից ավելի բարձր արտադրում, բայց ապրում են վերջինից ավելի կարճ ժամանակ:

43279-63

մարյա բոլոր տեղերում: Վերջին տարիները նրանք ավելի մեծ քանակությամբ նկատվում են Մերձագովյան ափերի ռայոններում, այսինքն՝ Սլավյանսկի, Պրիմորսկո-Ախտարսկի, Բըյուկովեցկի, Յեյսկի, Ագովի և Ստարոմիսկի ռայոններում:

Շնորհիվ նրա խիստ շատակերության և ձմեռվա համար սննդի մեծ պաշար հավաքելու սովորության, մի քանի տեղերում գերմանիկ մկներն առաջացնում են ցանքսերի մեջ խոշոր ավերածություններ:

Առանձնապես մեծ վնաս են հասցնում նրանք բանջարեղեն և շաքարավազի կուլտուրաների հասունացման և բերքահավաքի ժամանակաշրջանում:

Կենսակերպը: Ձմեռը գերմանիկ մկները, պոնտական մկների նման, ընկնում են քնի մեջ, փակելով վորջի մուտքերը հողով:

Սակայն նրանք քնում են ընդհատումներով, ձմեռը մի քանի անգամ պարթնելով նրա համար, վորպեսզի ամառվանից մթերված կերով կազդուրվեն: Գարնանը գերմանիկ մկները յերեվում են գետնի վրա մոտավորապես պոնտական մկների հետ միասին:

Իրանց բնակության համար այս կրծողները, պոնտական մկներից տարբեր, ընտրում են թողնված և գլխավորապես խիտ քոլերով, թփերով ծածկված տեղեր, նմանապես նաև պարտեզներ և բանջարանոցներ:

Նրանք գիշերային կյանք են վարում, ցերեկը վորջի մեջ անցկացնելով: Գերմանիկ մկների վորջը յերկու տեսակ է լինում՝ մշտական և ժամանակավոր: Առաջինները յերբեմն հասնում են մեծ խորության և ունեն թեք գնացող յերկար գլխավոր մուտք: Յուրաքանչյուր մշտական վորջ սովորաբար ունի 2—3 յեղ: Այդպիսի վորջերում եզր 6—18 ձագ է բերում: Յերիտասարդ մկները մոր հետ մի վորջի մեջ են ապրում, մինչև վոր ինքնուրույն կերպով իրանց սննուհղը չճարեն: Դրանից հետո նրանք ցրվում են և յուրաքանչյուրն առանձին վորջի մեջ է ապրում:

Պայքարի միջոցներ: Գերմանիկ մկների դեմ պայքար են մղում — վորջերը քլորպիկրինով քսիչների ոգնությամբ թունավորելով:

Թունավորման տեխնիկան նույնն է, ինչ վոր պոնտական մկների դեմ պայքարի միջոցներինը:

Սակայն գերմանիկ մկների վորջերի շատ բարդության պատճառով թույնի քանակն անհրաժեշտ է կրկնապատկել (մինչև 3 գ թույն), իսկ քսիչներ պետք է դնել միաժամանակ բոլոր մուտքերի մեջ և վորջում:

Բացի դրանից, գերմանիկ մկների դեմ պայքար են մղում նաև մեխանիկական միջոցներով, թակարդներով կամ վորջերից ջրով դուրս հանելով:

Այս միջոցն իր համեմատական եժանությամբ ձեռնտու յե նրանով, վոր կրծողի արժեքավոր մորթն է ստացվում:

Վնասատու կրծողների դեմ ճիշտ կազմակերպված, պլանաչափ և ժամանակին անցկացված պայքարը՝ կոլտնտեսային լայն մասսաների ներգրավումով, կազատի մեր դաշտերն այս վնասատուներից և պետության ու աշխատավորության համար կպահպանի միլիոնավոր փութ հացահատիկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Առաջաբան	1
Վնասակար կրճողների ընդհանուր բնութագիրը	3
Դաշտային մուկ	4
Պոնտական մուկ	9
Գերմանիկ մուկ	17

Ответственный редактор Г. А. ПОТЕНЦ

Технический редактор О. Тер-Давыдов

Сдано в набор 11/II 1934 г.
Издание с-х 115 3693
Статформат Б5-148 210,
Уполкрайлит Б-264

Подписано в печать 17/II 1934 г.
Объем 1 1/4 печ. лист
Заказ № 823
Тираж 1000

Тип. им. «Стачки» 1902 г. ЯЧКПО Ростов н-Дону

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0286279

Գինը 20 Կոպ.
Цена 20 коп.

5674-2

18004

181
872

На армянском языке

П. П. Вилков

ГРЫЗУНЫ
И БОРЬБА С НИМИ

АЗОВО-ЧЕРНОМОРСКОЕ
КРАЕВОЕ КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО

Կ.ՐԱ.ՊՍ.ՀԵՍԻԸ

ՌՈՍՏՈՎ-ԴՆ ՄՈՍԿՈՎՍԿԱ ՓՈՂ. № 58
ԳՐԱԿԵՆՏՐՈՆ (ԿՆԻԳՈՅԵՆՏՐ)